

Nr 43.

Av herrar **Wavrinsky** och **Hellberg**, *om statsunderstöd åt en centralorganisation för anordnande av goda och billiga teaterföreställningar.*

Staten har under de senaste åren börjat alltmer effektivt understödja olika former av det fria folkbildningsarbetet. Sålunda åtnjuter föreläsnings- och biblioteksverksamheten ett betydande anslag. Även musiken har erkänts vara ett bildningsmedel, väl värt det allmännas stöd, och jämväl för detta ändamål hava de senaste Riksdagarna beviljat avsevärda anslag. Däremot har teaterverksamheten icke, fränsett understöd åt de kungliga teatrarna, åtnjutit något stöd i form av anslag från statens sida.

Detta är ett förhållande, som icke synes väl motsvara teaterns betydelsefulla ställning i samtidens kulturliv. Fränsett teaterns först i ögonen fallande egenskap av kulturdokument har den alltid ägt och äger alltjämt alldeles särskilda förutsättningar att tjäna rent pedagogiska syften. Ett par av teaterkonstens viktigaste karaktärer äro feststämningen och åskådligheten. Genom den förre förmår den vinna stor popularitet hos en bred allmänhet. Genom sin stora åskådlighet blir den lättare tillägnad än andra bildningsmedel. Många av dem, som oförstående och liknöjda gå förbi en god målning eller ett skulpturverk, för vilka den utmärkta musiken är en främmande värld, eller som icke av egen drift förmå sig att läsa en god bok, skola känna sig fängslade och medryckta av scenens gripbara framställning.

Huru man i forna tider förstod att uppskatta teaterns pedagogiska förtjänster framgår bl. a. av den betydelsefulla roll, som under medeltiden tillkom de religiösa skådespelen, liksom av den omständigheten, att 1649 års svenska skolordning stadgade, att ungdomen skulle övas i uppförandet av skådespel.

Den betydelse teatern kan få som uppfostrings- och bildningsmedel är emellertid självfallet beroende dels på, huruvida repertoaren upptager konstnärligt och pedagogiskt fullödiga pjäser, dels ock på i vad mån sådana teaterföreställningar kunna komma alla trakter av landet och alla samhällslager till godo. Ut i dessa olika avseenden föreligger otvivelaktigt till lösning en kulturuppgift av den betydelse, att staten icke bör kunna ställa sig likgiltig och passiv.

I vårt land har en synnerligen lovande början i nu antydd riktning åstadkommits på enskilt initiativ genom startandet av andelsföreningen Skådebanan, för vars verksamhet en redogörelse här följer:

»Andelsföreningen Skådebanan, som konstituerades maj 1910, begynte sin praktiska verksamhet i april 1911, detta såväl i Stockholm genom föreställningar å de kungl. teatrarna som i landsorten genom kortare engagemang av Lindroths och Rydings sällskap. Programmen voro härvid i Stockholm Strindbergs Mäster Olof och Riksföreståndaren, Holbergs komedi Erasmus Montanus (å Dramatiska teatern) samt Donizettis Regementets dotter (å Operan), i landsorten Strindbergs Gustaf Vasa och Erik XIV, Tolstoys Uppståndelse och Vecksells Daniel Hjort.

Sommaren 1911 utrustades en ambulerande trupp för friluftsteater under ledning av direktör Victor Sjöström och skådespelaren Tore Svennberg. Repertoar: Ibsens Härmännen på Helgeland, Strindbergs Den fredlöse och Hedbergs Karlavagnen. Truppen, som framför allt uppträdde på sommarens ungdomsmöten och friluftsfester, gav sammanlagt 24 föreställningar.

Under säsongen 1911—12 gavs av Skådebanan i Stockholm 43 föreställningar, därav 18 på Kungl. Dramatiska teatern, 2 på Kungl. teatern (Operan), 7 på Intima teatern och 16 på Lilla teatern. Programmen voro därvid följande: Strindbergs Erik XIV, Holbergs Erasmus Montanus, Björnsons Maria Stuart, Shakespeares Trettondagsafton, Fröbergs Disciplin, Rostands Romantik, Galsworthys Kamp (alla på Dramatiska teatern), Mozarts Figaros bröllop (Operan), von Numers Bakom Kuopio och Pastor Jousillainen (Lilla teatern), Strindbergs Jul, Kraghs Baldewins bröllop och Shaws Fannys första stycke (Intima teatern).

Under samma säsong gävos i landsorten sammanlagt 282 föreställningar för Skådebanans räkning.

Största antalet av dessa föreställningar gavs med Arvid Englinds sällskap, nämligen 240. Denna trupps repertoar: Tor Hedbergs Johan Ulfstjerna, Björnstjerne Björnsons Over Evne, del I, Geijerstams Aldrig i lifvet, Shaws Hjältar och Strindbergs Till Damaskus.

Med Allan Rydings sällskap gävos 29 föreställningar. Repertoar:

Holbergs Don Ranudo de Colibrados, von Numers Pastor Jousillainen och Strindbergs Gustaf Vasa.

Med Einar Fröbergs sällskap gåvos slutligen 13 föreställningar. Program: Strindbergs Leka med elden och Bissons Duvals skilsmässa.

Under sommaren 1912 har verksamheten bedrivits med tre turnéer, tvenne för friluftsspel, den tredje för Folkets parkers uppbyggda tribuner, alltså även detta i viss mån friluftsspel. En avdelning, som fört på sin repertoar Ibsens Härmännen på Helgeland och Shakespeares Trettondagsafton, har givit 42 föreställningar. En annan avdelning med Dahlgrens Värmlänningarna och finska sångspelet Timmerflottarna 38 föreställningar.

Folkets-park-turnén, som spelat Geijerstams Aldrig i livet, Jolins En komedi och Egges Giftermålsplaner, har givit sammanlagt 30 föreställningar.

Under sommaren gåvos alltså tillsammans 110 föreställningar, besökta av en publik, som snarare över- än understeg 100,000 personer.

Vad biljettprisen beträffar, ha de kunnat sättas relativt lägst i Stockholm. Medan prisen på t. ex. Dramatiska teatern i vanliga fall variera från kronor 5.00 ned till 0.75, har Skådebanan vid sina föreställningar å samma teater kunnat åsätta så pass låga pris som från kronor 1.50 ned till 0.40. Programblad med redogörande text ha därvid utdelats gratis.

På flertalet teaterplatser i landsorten har Skådebanans publik erhållit 40 procent rabatt å gängse biljettpriser. Där teatrarna varit mycket små, har rabatten emellertid icke kunnat sättas högre än till 20 procent. Och på de minsta spelplatserna, där teaterspel varit sällsynt eller aldrig förr förekommit, ha prisen vanligen varierat från högst 1.25 till lägst 0.50.

I överensstämmelse med den folkbildande uppgift, som Skådebanan gjort till sin, har personalförteckningen alltid åtföljts av en populärt hållen, upplysande redogörelse över författare och pjäs, ofta med porträtt av författaren och skådespelarna. Dessa programblad ha blivit mycket omtyckta.

Vad publiken beträffar, söker skådebanan helt naturligt få till sin den breda allmänhet, som av ekonomiska skäl eljest måste i det närmaste försaka den goda teatern. Företaget har också väl lyckats häruti. Först och främst äro arbetarna genom sina organisationer anslutna till Skådebanan. Ett jämförligt intresse ha de olika nykterhetsorganisationerna visat: Godtemplarorden, Nationalgodtemplarorden, Templarorden och Verdandiorden. På flera platser i landsorten är skolungdomen

ansluten till lokalavdelningen. I Stockholm distribueras största antalet biljetter direkt till verkstäderna under förmedling av verkstadsklubbar eller för ändamålet direkt bildade små sammanslutningar bland arbetarna. Det kan med den största bestämdhet påstås, att Skådebanans biljetter komma just dem till godo, för vilka de äro avsedda, nämligen den mindre bemedlade allmänheten.

På flertalet spelplatser i landsorten finnas bildade Skådebanans lokalkommittéer eller lokalavdelningar. Dessa äro en sammanslutning av ortens arbetare- och nykterhetsföreningar med uppgift att vid Skådebanans föreställningar på platsen handhava biljettplaceringen.

Som bevis på i vilken utsträckning Skådebanan tills dato verkat i landsorten uppräknas här de platser, där Skådebanan minst en gång och högst 10 gånger givit föreställningar.

Alvesta, Amundön (Friluftsspel), Arboga, Arbrå, Arvika, Avesta, Billesholm, Björbo (Friluftsspel), Boden, Bollnäs, Borås, Borlänge, Bräcke, Brunflo, Bökeberg (Friluftsspel), Degerfors, Eskilstuna, Eksjö, Elmhult, Ängelholm, Erikslund, Eslöv, Fagersta, Falun, Falköping, Filipstad, Finspong, Flen, Frånö, Fränsta, Gävle, Göteborg, Grängesberg, Gällivare, Gällö, Halmstad, Hammerdal, Hälsingborg, Hedemora, Härnösand, Höganäs, Hjo, Huskvarna, Hjärpen, Hudiksvall, Hällefors, Johannisberg, Jönköping, Insjön, Kalmar, Kil (Friluftsspel), Kilafors, Kiruna, Karlskrona, Kungsör, Karlstad, Karlskoga, Katrineholm, Kramfors, Kristianstad, Kristinehamn, Krylbo, Köping, Landskrona, Laxå, Lidköping, Limhamn, Linköping, Lindholmens gård (Friluftsspel), Lit, Lervik, Ludvika, Leksand, Ljusdal, Ljusne, Lund, Luleå, Malmö, Malmberget, Motala verkstad, Mjölby, Mora, Mölle (Friluftsspel), Mörsil, Norrköping, Nyköping, Nyland, Nässjö, Norberg, Norderåsen, Norrsundet, Nälden, Orsa, Oxelösund, Ockelbo, Piteå, Ronneby, Rättvik, Ramlösa (Friluftsspel), Sala, Sandviken, Säffle, Skara, Skellefteå, Sikås (Jämtland), Smedjebacken, Strängnäs, Strömsund, Sundsvall, Sunne (Friluftsspel), Sollefteå, Svartvik, Söderhamn, Södertälje, Säter, Torpshammar, Trelleborg, Tranås, Tomelilla, Trollhättan, Trossnäs lägerplats (Friluftsspel), Torsåker, Trångsviken, Umeå, Uppsala, Vadstena, Vingåker, Visby, Västervik, Västerås, Växjö, Västanfors, Ystad, Ånge, Åtvidaberg, Örnsköldsvik, Örebro, Östersund.

Det är att hoppas, att Skådebanan alltjämt skall kunna fortsätta sin kulturella verksamhet, helst i en — vad särskilt landsorten beträffar — alltmera ökad omfattning. Tyvärr är företagets framtid under nuvarande förhållanden högst osäker. Det inbetalda andelskapitalet är endast något över 10,000 kronor. Det första organisationsarbetet kostade

pengar liksom det fortlöpande organisationsarbetet är förenat med utgifter. Inköpet av en del för verksamheten nödvändiga pjäser, dekorationer och kostymer samt avsevärda förluster av föregående säsongs verksamhet i landsorten hava i det närmaste gjort slut på det lilla andelskapitalet. Icke på grund av något slappnat intresse, icke på grund av att idén visat sig på något vis utförbar, utan endast på grund av brist av kapital har Skådebanan tills vidare måst i betydlig grad inskränka sin verksamhet i landsorten, den del av verksamhetsområdet, som utan tvivel är i största behovet av den bildande förströelse, som god teater förmår skänka. Det är väsentligen på grund av avsevärda uppoffringar från intressenters och funktionärers sida, som verksamheten i sin ännu rätt betydande omfattning kan drivas, men på dessa enskilda personers uppoffringar kan Skådebanan helt naturligt icke i längden göra räkning.»

Av den redogörelse, som här ovan lämnats över Skådebanans verksamhet, framgår, att det förefinnes ett allmänt intresse för densamma bland allmänheten, liksom ock att det möter till synes oöverkomliga svårigheter att upprätthålla den i oförminskad omfattning, vilket däremot kan ske, därest verksamheten med ett mindre anslag understöddes av allmänna medel. Det torde näppeligen vara något att i princip erinra häremot, sedan numera även musiken upptagits bland de ändamål, som anses förtjäna statens direkta stöd. Betänkligheterna mot att uppta ännu en ny utgiftspost bland anslagen för folkbildningssyften torde också reduceras därav, att för detta nya ändamål skulle krävas så väsentligt mindre belopp än för föreläsnings- och biblioteksverksamheten eller orkestermusiken. Det synes nämligen vara möjligt att uppehålla en verksamhet av den omfattning Skådebanan bedrivit, därest staten bidrager med ett anslag av 10,000 kronor.

Ett statsanslag till sådan teaterverksamhet torde, i full överensstämmelse med grunderna för anslaget till föreläsningar, böra utgå dels för upprätthållande av en rationellt ordnad förmedlingsanstalt, dels för möjliggörande av billigare biljettpriser. Verkställda kostnadsberäkningar ge vid handen, att en förmedlingsanstalt, som skall anskaffa teaterpjäser, engagera goda sällskap och planera turnéer i landsorten, skulle kunna administreras för en kostnad av 5,000 kronor. Denna summa kan förefalla hög i jämförelse med vad som anslås till statsunderstödda förmedlingsanstalter för andra folkbildningsändamål. Den synes emellertid motiverad av det väsentligt mer omfattande arbete en förmedlingsanstalt för detta speciella ändamål måste påtaga sig.

Den återstående delen av anslaget förutsättes skola användas ute-

slutande för sänkande av biljettpriserna, så att föreställningarna bli tillgängliga för de mindre bemedlade samhällsklasserna. Ett belopp av 5,000 kronor kan ju självfallet icke ha någon stor inverkan på biljettpriset, men kan dock märkbart bidra till den dramatiska konstens popularisering och dess utbredande till förut i detta hänseende vanlottade trakter, därest verksamheten i övrigt planeras rationellt och grunderna för detta bidrags användning bli väl avvägda. Kostnaderna för föreställningarna ställa sig naturligtvis lägre vid anordnandet av turnéer genom en centralorganisation. Större garanti beträffande goda pjäser och sällskap vinnes ock härigenom. Det torde därför vara mest ändamålsenligt, att även detta anslag utgår till den förmedlande organisationen att användas för det angivna ändamålet enligt av Kungl. Maj:t godkänd plan.

Härvid synes samma princip böra tillämpas som i eljest jämförliga fall, nämligen att statens bidrag till förbilligande av föreställningarna motsvaras av minst lika stor summa från annat håll. Av synnerlig vikt är, att ett sådant anslag kommer de trakter till godo, som äro särskilt vanlottade i fråga om teaterverksamhet. Mindre landsortsstäder och samhällen å rena landsbygden böra i första rummet beredas de med anslaget avsedda fördelarna. I villkoren för anslag torde därför böra inryckas bestämmelser i denna riktning. De övriga villkor och bestämmelser, som kunna finnas erforderliga, torde bestämmas av Kungl. Maj:t.

På grund av vad sålunda anförts hemställas,

att Riksdagen måtte till understöd åt en centralorganisation, som anordnar goda och billiga teaterföreställningar företrädesvis i landsorten, bevilja för år 1914 ett anslag å 10,000 kronor, varav minst 5,000 kronor skall användas uteslutande till beredande av lägre biljettpriser åt allmänheten, att utgå under de villkor i övrigt, som av Kungl. Maj:t fastställas.

Stockholm den 25 januari 1913.

Edvard Wavrinsky.

Mauritz Hellberg.